

A füst festője

Vlada Urošević

Messziről idetarkálottak az új többemeletes lakóházak; egészen közel törött tojáshéjak heverték. A levegőben égett szalma illata terjengett.

Egy szekér döcögött a folyó felé, és a parton megállt: a téli káposztát dobálják a folyóba. Ezt minden tavasszal így csinálják. Fejük felett iskolagépek röpdöstek.

Heverésztünk a fűben. A pázsit tele volt mindenféle bőrhulladékkal: háromszögletű, romboid, kígyó alakú fecnik. Ausztráliára hasonlított az egyik.

Ole fölvette és a feje fölött elhajította valamere.

— Na, kész a katasztrófa — mondtam. — Világrészek mozdulnak el helyükről. Antipódusaink fejjel lefelé lógnak.

Ole kisasszony nem tudta, mi az, hogy antipódus.

— Szép itt — mondta —, de tisztább is lehetne.

Meleg volt és föld lassan párologott. A halmok gömbölydedsége fáradtan hajlott hátra emlékeztetett.

— Nézd, hogy gőzölög a föld! — szoltam. — Mint egy ló!

Ole odanézett. A fűben egyszerre csak megjelent egy fekete kalap. Valaki jött fölfelé a domboldalon.

— De hisz ez egy kalap! — szolt Ole. — Hol van itt a ló? Mit beszélsz mindig összevissza?

— Ez csupán a körülmények véletlen találkozása — feleltem. — A dolgok mindig ellenem fordulnak.

— A dolgok még csak ezután fordulnak majd ön ellen! — szolt meg közeledőben a fekete kalapos ismeretlen.

Olajsötét kalapját leemelte, és zsebkendőjével megtörölgette homlokát. Fújtatott mint egy ló.

Enyhe kárörömmel könyveltem el magamban ezt a hasonlatot.

— Bocsánat, de ez az én helyem — jelentette ki sértődötten. — Itt festek már harmadik napja.

— Kérem! — válaszoltam. Irtsa ki magából a magántulajdon méltóságát! Ha nem tévedek, ez a föld itt nép- és köztulajdon.

— Jól van — mondta békülékenyen. — Maradjanak hát, de ne csapjanak lármát!

Az üres konzervdobozok között legyenek kergetőztek pajkosan. A fekete kalapos ember felállította az álványt, és hozzáfogott vásznainak kigöngyölítéséhez.

— Juj, de csúnya egy kép! — súgta Ole. A fekete kalapos festékeit kezdte keverni. Ole odakiáltotta neki:

— Kifelejtette a hidat!

A képen valóban nem látszott a híd, mely úgy állt beleszúrva a tájba, akár az asszonyok kontyában a görbe fésű.

— Én tisztetem a művészi szabadságot — mondta a festő.

Felkeltem a helyemről. A kép különös volt. Hunyorítottam, majd eltávolodtam. A kép egész felső részét nehéz, szürke füst takarta. Egy gyárkéményből bodorodott elő.

A gyárkémény pedig a valóságban egy egészen szerény kis enyvkészítő műhely tartozéka volt.

— De ember — szóltam —, hol talált ennyi füstöt?

Sértődötten megfordult.

— Ön nem érti meg az egyéni hajlamokat — mondta.

— Ez azért mégiscsak túlzás — vetettem ellen.

— Hagyjon, kérem, békében! — kiáltotta, és nekiállt füsttel bemázolni a látóhatárt.

Fölnéztem az égre. Mint a halbordák, úgy sorakoztak a felhők az égen. Dél volt.

— Gyerünk ebédelni! — indítványoztam.

Lépegettünk lefelé a domboldalon.

— Ki ez? — kérdezte Ole.

— A cowboy filmekben a negatív típusok fekete kalapot hordanak — mondtam oktatóan.

— Úgy gondolod, hogy neki valami köze van hozzájuk? — kérdezte Ole.

— Nem vagyok benne biztos — feleltem. — A művészek mind csodabogarak.

Kézenfogva haladtunk lefelé. Köröskörül a fűben az elferdített nevek szótára nőtt.

A domb tövében ott állt a már elfeledett ló és legelészett.

— Nini, itt van a ló! — kiáltott föl Ole.

— Valóban! — mondtam. — Csakhogy ez nem gőzölög.

A távoli város hiányos fogsorra emlékeztetett. De mivel ez túlságosan peszimista hasonlat volt, behunytam a szemem, s amikor kinyitottam, a város egy cső kukoricára hasonlított, olyanra, melyből hiányzik néhány szem.

Messziről már feltűnt az autóbuszunk. Még egyszer, utoljára megfordultunk: a dombtetőn széles mozdulatokkal kezelte ecsetjét a festő, mintha vihart vetne.

Az iskolában szünet volt.

Vegyszerek szaga töltötte be a várost. A fák lombjait permetezték valami szúnyogirtó szerrel. A feszültséggel teli levegőben ifjú nyárrá érett a tavasz; ez leginkább déltájt volt érezhető.

Gyomlálták az útmenti pázsitot.

Minddefelé a labdarúgó meccsekről beszéltek az emberek.

A járókelők között, fűgén, áttörtetett a fekete kalapos ember.

Hóna alatt vásznait és állványát cipelte. A befejezetlen képről füst gombolygott.

— Megálljon egy pillanatra! — kiáltottam utána. A fekete kalapos ember futásnak eredt. A sarki autóbusz hátuljából kékes füst tört elő. Az autóbusz elindult. A fekete kalapos egy lendülettel fölugrott rá; az autóbusz eltűnt.

Csalódottan legyintettem és visszafordultam.

— Nézzen a lába elé! — szólt rám valaki, és egy hegyes tárggyal szívóján bökött.

— Maga meg lásson is, ne csak nézzon — feletem gyorsan.

— Az ember megtorpant. Hóna alatt hosszú, fekete drótokat szorongatott. Nem tudom, miért, hirtelen egy denevérré gondoltam.

— Nem látott erre véletlenül egy fekete kalapos embert? — kérdezte.

— Festőállvány volt nála? — kérdeztem válasz helyett.

— Merre van? — kérdezte ugyanúgy a drótos ember.

— Elkésett. Felült az autóbuszra — közöltem vele.

— No, akkor vége — mondta a drótos ember. — Ez a vásznam is odavan.

— Ön is festő? — kérdeztem részvétellel.

— Nem. Én esernyős vagyok. Az a vászon esernyővászon.

Nekem megint eszembe jutott a denevér.

— Ahá! — mondtam fennhangon. — Azért gondoltam én denevérré!

— Tessék? — szólt a drótos ember.

— Semmi — mondtam. — Mi is van azzal a vászonnal?

— Tőlem vitte el. Valami hülye képet rajzol majd rá. A vászmat aztán el lehet dobni. Nem voltam éppen odahaza.

— Füst lesz rajta, ugye? — kérdeztem.

— Honnan tudja?

— Ismerem. Megismerkedtünk — válaszoltam. — Hát mindig füstöt fest?

— Csak azt — mondta — a drótos ember. Nem látta még soha a képeit?

— Sajnos, nem — feletem.

— No, akkor föltétlenül jöjjön el — mondta. — Együtt lakunk. —

Gyorsan előszedte noteszét és fölírta címét. Aztán elbúcsúzott. — Esernyőt, töltőtollat, szemüveget javítok — mondta.

— Á, értem — mondtam.

— Sietek — szólt távozóban. — Sarkamban az eső.

— Eső? — kérdeztem egy kissé hangostobban a kelleténél.

— Eső! — kiáltotta most már messzebbről. — Nem olvasta az időjárás-előrejelzését? Esős időszak következik.

Már az utca túloldalán volt. Aztán elvegyült a téren összefutó, felásott utcák rengetegében.

*

Elindultam, hogy fölkeressem a festőt. Autóbuszon mentem.

A külváros csendes volt, és két vaskerék, egy oszlop, néhány barakk emelkedett ki. Minden egyéb lapos volt.

Rozsdás vas szagával elkeveredett növényillat csapta meg az orromat.

A feketekalapos ember a napon ült, és egy tájképet javítgatott. Félelmetes füstfelhők tornyosultak, gombolyogtak rajta. Maga a táj elveszett valahol a kép alján, az emberek aprócskákra sikerültek, girbe-görbék voltak, látszott, gyakorlatlan kéz munkája.

— Akarja látni a képeimet? — kérdezte a festő.

— Füstöt fest mindig, valóban? — szóltam.

Az ember elgondolkozva ingatta fejét, miközben felsokoztatta képeit a barakk falánál.

— Mind nehezebb motívumot találni — panaszkodott gondterhelten. — Nincs már mit festenem. Ismétlésekbe esek.

— Fessen valami mást — mondtam. — Legalább ez nem nehéz. Egyszerű tájakat. Fákat, felhőket.

— Lehetetlen — mondta. — Megpróbáltam. A végén megint csak füstre hasonlított az egész. Egyszer szürke, máskor fehér volt, de mindig füst.

Valami régi filmdallamot füttyörészve, előkerült az esernyős.

— Jó napot — köszöntöttem.

A töltésen lányok haladtak, esti sétára mennek a városba.

— Ó, maga az? — szólt az esernyős. — A múltkor elgörbített egy drótomat.

— Bocsásson meg — mondtam. — Nagyon sajnálom.

— O, semmi — nyugtatott meg az esernyős. — Maguk csak szórakozzanak.

Az esernyős eltűnt a barakk mögött.

— Ha tőle függne, örökké csak esőt festhetnék — szólt a fekete kalapos ember. — El kell ismernie az egyéni hajlamok jelentőségét.

— No persze, természetesen — mondtam.

A barakkok fenyőfából voltak, mint az erdei darázsfészek.

— Ön is úgy gondolja, hogy legkönnyebb füstöt festeni? — kérdezte a fekete kalapos ember.

— Nem, dehogy — válaszoltam és széttártam karomat. Nem volt valami meggyőző, amit mondtam.

— Mi sem természetesebb — mondta a festő. — Mindenki azt hiszi, hogy legkönnyebb füstöt festeni. Pedig a füstnek, mindenekelőtt, megannyi árnyalata van. Ezenkívül tudni kell rátalálni. Manapság valahogy nincs annyi füstmotívum. Az ember pedig nem engedheti meg, hogy ismétlésbe essen.

— Képzelden el valamilyen jelenetet — mondtam. — Füstöt mindig el lehet képzelni.

— Nem — mondta. — A kigondolt füst nem füst. Nekem előbb látnom kell. Érti?

— Hát akkor valóban nem tudom — szoltam.

— Hát, valamit majd csak találok — mondta a fekete kalapos ember.

— Én is kutatok majd utána — kiáltottam vissza.

Elhaladtam a tenyérnyi mező közepén álló oszlop mellett. Zöldre és fehérre volt festve. A gyepen tarka szoknyás lányok kerékpározni tanultak. Vissza-vissza néztem.

A fekete ember körbejárt a barakkok körül. Hosszú árnyéka megszire nyúlott előtte.

Az esernyős ott állt a tisztáson és egy esernyőt próbálgatott: nyitogatta, a nap felé emelte és nézegette.

— Lyukakat keres rajta — jöttem rá.

Aztán fölnéztem az égre: nem volt azon egy felhő se. A város túlsó végén szürke füstfoszlány lebegett.

*

A nyár megőrzött még valamennyit nedveiből, és a gyümölcsökbe zárta őket. A piacon, orrukat a gyümölcshalmokba fúrva, aludtak az árusok. Darazsak röpdöstek mindenfelé, és a járókelők hajába keveredtek. Az emberek ragadósak voltak.

Szorosan a házfalak tövében haladtam, nagyon ügyelve arra, hogy ki ne kerüljek az árnyékból.

A fekete kalapos ember ült a járdán, és azzal bajlódott, hogy kihúzza cipőjébe szorult harisnyáját. Egy befejezetlen vászon hevert mellette. Nehéz füstfelhők gomolyognak alá. Semmi más nem volt a képen.

— Hogy van? — szoltítottam meg, kilépve a hűvösből.

A fekete kalapos ember rám emelte tekintetét.

— Rosszul — mondta. — Sehogy sem találok motívumokat. Pedig egy nagy vásznat akartam megfesteni, egy kompozíciót a füst témájára. Semmi más, csak füst, ez valami rendkívüli lenne. Az én életművem.

Egy darázs röpködött a feje körül, és belegabalyodott a hajába.

— Az ördög vigye el ezeket a darazsakat is! — mondta, miközben a fejéhez kapkodott kezével.

A darázs, rémülten döngve, elrepült.

— Nem vette még észre, hogy a darazsak szárnya is füstszínű? — szolt aztán.

— Ön túloz — mondtam. — Ez mégis csak sok.

— Várjon csak, megfogok egyet magának — szolt a festő, és lekapta kalapját.

— Nem, köszönöm — mondtam. — Sietek. Inkább kutasson motívumok után.

Az utcán emberek jártak — fél testük napon, fél testük árnyékban.

Elindultam.

— El ne felejtsem meglátogatni! — kiáltotta a fekete kalapos ember. — Majd ha befejeztem a kompozíciót.

— És a füst? — kérdeztem messziről.

Az ember ezúttal fekete kalapja nélkül, mert levette lejáról, amikor a darazsakat csapkodta, nem válaszolt.

*

Végre megeredt az eső.

Aznap háromszor elnéztem magam, az esernyősnek vélve ismeretlen embereket.

Az eső után a város táncot járt. Kiléptem az utcára: a házak teteje elvált a falaktól és a levegőben lebegett. A víz és a zöld sápadt csillogásában fürdött aznap minden. Távoli tetőkön bádogdarabok csillámlottak ezüösen.

Részegen dülöngélt az eső utáni város.

Olét vártam, hogy kijöjjön, amikor ebéd után a házbeliek elszunynyadnak. Vasárnap volt.

Az utca végén, a kórház kerítése mögött, ázott sötét falombok rezgetek délibábos fátyolban, mint amikor kloroform párolog.

A túloldaltól az esernyős közeledett.

— Ma ez a negyedik — mondtam magamnak; ezúttal azonban valóban ő volt.

A kezében egy esernyőnyelet tartott.

Amikor közelebb értem, láttam, hogy egy igen elegáns esernyőnek a nyele.

— Sétálni?

Ó, nem — felelte —, csak úgy . . .

— Végre itt az eső — mondtam.

— Valóban! — szólt. — Itt az eső. — Szomorúnak látszott.

— Hát nem örül neki? — kérdeztem.

Ole jelezte az ablakból, hogy mindjárt lejön.

— Ó, dehogynem — mondta. — Az eső szép, és végül is, a régi esernyőkre emlékezteti az embereket. Csakhogy — mit ér most mindez?

— Miért? Mire gondol? — kérdeztem.

Egy kutya kapkodta lábait a vizes aszfalton. Már messziről mind világosabban látszott, hogy lesz belőle kettő. Két kutya szaladt az aszfalton.

— A barakk — mondta. — Leégett. És odavan a többi is, az egész. A szerszámaim, mind, ami kellett az esernyőjavításhoz.

Ole már jött, és fogatta a fejét, hogy merre tűntem el.

— De hogyan? — szóltam.

— Ő füstöt akart. Mindenáron hozzá akart jutni. Én meg nem voltam odahaza.

— És ő hol van? — kérdeztem.

— Túl közel ült — mondta az esernyős. — Közvetlenül a tűz mellett festett.

Ole közben észrevett, és kezével jelezte, hogy sietnünk kell.

— És mi történt aztán? — kiáltottam.

— En már csak a vége felé érkeztem meg — mondta az esernyős. — Az emberek mondják, hogy a füst nagyon magas és igen fekete volt. Leégték a barakokk mind.

Ole már láthatóan türelmetlenkedett.

— És mi vot aztán? — kiáltottam én is türelmetlenül.

— Semmit sem találtunk meg belőle. Füst és hamu lett minden.

Ole most már haragos volt, és a kezével fenyegetőzött.

— Semmit? — kérdeztem.

— Semmit, csak egy tubust — mondta az esernyős.

— Tubust? — kiáltottam az utca másik feléről.

— Egy tubust — kiáltotta vissza az esernyős. — Egy zöldes festékes tubust. Mindig a zsebében hordta.

Az utca úgy ragyogott a napfényben, mint a szárazra vetődött hal. Az esernyős utánam integetett a nyéllal.

— Miféle tubus? — kérdezte Ole.

— Egy zöld festékes tubus — feleltem. — Amilyenel a park padjait festik.

— Mindig összevissza beszélsz — mondta Ole. — És késel is ráadásul.

A házfalak nagy, nedves foltjai lassan fölszáradtak.

Elindultunk a park felé. Kiszaladtak a gyerekek, és mezítláb ugrándoztak a tócsákban.

— Miért sietünk? — kérdezte Ole.

— Gyere, leülünk egy zöld padra — mondtam én. Csillogtak a telefondrótok, a park zöldje csengett, mint az üveg.

Borbély János fordítása

Vlada Urošević az utóbbi években feltűnt fiatal macedón írónemzedékhez tartozik.